

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN EKONOMİK PARASAL BİRLİK HEDEFİ VE TÜRKİYE'NİN UYUMU

* Doç.Dr.Bedriye TUNÇSİPER

** Araş.Gör.Şimal YAKUT

ÖZET

Avrupa Birliği'nin ekonomik bütünleşme sürecinin en son aşaması olarak nitelenen Ekonomik Parasal Birlik (EPB), sermaye hareketlerine konan tüm kısıtlamaların kaldırılmasını, üye ülkeler arasındaki konvertibilitenin gerçekleştirilmesini, bu konvertibilitenin korunacağı konusunda tam bir güvencenin sağlanmış olmasını ve milli paraların birbirine çevrilmesinde her türlü banka giderlerinin ortadan kaldırılmasını gerektirir. Bu amaçla Avrupa Para Birliği'ne yalnızca kararlar ve tedbirler almak koşuluyla ulaşılamayacağını, bunun yerine, oturmuş ve istikrarlı çalışma mekanizmalarına sahip temellerin kurulması gerektiğinin anlaşılmasıyla, Toplulukta bir parasal istikrar alanı oluşturmayı amaçlayan Avrupa Para Sistemi (APS) 13 Mart 1979'da kurulmuştur. Bu gün için Avrupa Para Sistemi içinde Para Birliği'ne katılmanın koşulları Maastricht (Konvergenz) Kriterleri ile belirlenmiştir. Bu kriter dikkate alındığında Parasal Birliğe geçmeye hazır dört ülke Danimarka, İrlanda, Lüksemburg ve Hollanda'dır. Türkiye'nin enflasyon ve faiz oranları kriterleri karşısındaki durumu oldukça sıkıntılıdır. Bununla birlikte 1990-1996 dönemi istatistik rakamlarına bakıldığında, Türkiye'nin devlet borçları kriterini tam olarak yerine getirdiği ve bütçe açığı kriterine de yaklaştığı görülmektedir. Ancak Türkiye aynı başarıyı kamu açıkları kriterinde gösterememiştir. Kamu açığı/Milli Gelir oranı % 9.6 ile AB ortalamasının hemen hemen 2 katıdır.

Türkiye'nin gerek faiz oranları gerek döviz kuru istikrarı açısından EPB için öngörülen kritere uyum gösterebilmesi, kamu açıklarının ağırlıklı olarak iç borçlanma ile finansmanı politikasında değişiklik yapılmasına bağlıdır. Bu şekilde iç borçlanma

* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

** Balıkesir Üniversitesi Endüstri Mühendisliği

politikasının faiz oranını arttırıcı etkisi sınırlanarak, kısa vadeli sermaye girişlerinin, döviz kurunun rekabet gücünü, olumsuz yönde etkilemeyecek bir yapı içinde gelişmesi sağlanacaktır. Böylece TL'smrn yabancı paralar karşısındaki reel değerinin ekonomik rekabet gücü korunacak şekilde istikrarlı bir seyir izlemesi mümkün olacaktır.

ABSTRACT

. Economic Monetary Union (EMU) which is qualified as the last rang of the economic integration process of the Union of Europe makes necessary the abolition of all kind of restrictions against the free circulation of capitals within the union, the realization of the convertibility and a complete warranty about the protection of this convertibility and the annulation of the bank exenses in currency exchanges, For this purpose the fact that European Monetary Union can not be reached only with decisions and measures, but with the installation of the of the basic stable labour mechanisms, permitted the foundation of the European Monetary System (EMS) on the 13th of March 1979 which has aimed a crention of a stable monetary field. Nowadays, the conditions of the participation to the monetary union in European Monetary System, have been defined with the Maastricht (Konvergenz) criterias. When these criterias are considered, the four countries to enter the monetary union are Denmark, Ireland, Luxembourg and Nederland. The situation of Turkey is very critical. If we take in consideration its inflation and interest rates. Nevertheless when we take a look at the statistics for the period 1990-1996, we can see that Turkey has fully observed the state debts criterias and has almost renched the budget deficit criterias. But Turkey has not had the same performance in the public deficit criterias. The public deficit ant national income rate is 9.6 percent and it is twice of the European union average.

The fact that Turkey could be in harmony with the criterias for EPB concerning the interest rate and currency rate stability depends on the change of politics in public financing system which gets interior debt. In this way the increasing effect of the interest rate of the interior indebtment would be limited and short term capitals would not effect negatively the competitive power of currency rate. So it will be possible for Turkish Lira to maintain its real value in front of the foreing currencies in a stable manner.

I. GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin (AB) ekonomik bütünleşme sürecinin en son ve kapsamlı aşaması olarak nitelendirilebilecek Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), kısaca malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının yanısıra, üye devletlerin ulusal para birimleri arasında sabitleştirilmiş kurlar ve nihai olarak tek bir para biriminin kabulü anlamına gelmektedir. Ayrıca EPB, üye devletlerin para politikası alanındaki yetkilerinde yeni oluşturulacak bir Avrupa Merkez Bankası'na devredilmesi hususunu da içermektedir. Bu hedeflere ulaşılması için gerekli olan ortak para politikası ve maliye politikası başta olmak üzere ekonomik politikaların yaklaştırılması konuları da doğal olarak Ekonomik ve Parasal Birlik'in tanımı içinde yer almaktadır.

Bir başka tanımla, ekonomik ve parasal birlik, malların, hizmetlerin ve üretim faktörlerinin sınırsız ve özgür dolaşımı, ortak paranın varlığı ve ekonomi politikalarının merkezileştirilmesidir. Bundan dolayı parasal entegrasyon, ekonomik ve parasal birliğin önemli unsurudur. Parasal entegrasyon iki unsuru içerir: Döviz kuru birliği ve sermaye piyasası birliği. Döviz kuru birliği, üye ülkelerin döviz kurlarının bir alan içinde birbirleriyle ilişkilerinin sürekli sabit tutulmasıdır. Sermaye piyasası birliği ise belli bir alan içinde sermayenin tamamen serbest olarak dolaşabilmesidir.

Bu amaçla Avrupa Para Birliği'ne yalnızca kararlar ve tedbirler almak koşuluyla ulaşılamayacağını, bunun yerine oturmuş ve istikrarlı çalışma mekanizmalarına sahip temellerin kurulması gerektiğinin anlaşılmasıyla, Toplulukta bir parasal istikrar alanı oluşturmayı amaçlayan Avrupa Para Sistemi (APS) 13 Mart 1979'da kurulmuştur.

Bu çalışmada öncelikle teorik bazda parasal bütünleşmeyi gerçekleştirme aşamaları ve bunun tipik bir uygulaması olan AB'nde Ekonomik Parasal Birliği gerçekleştirmede izlenecek olan safhalar ele alınmaktadır. Daha sonra Türkiye'nin makro-ekonomik kriterler açısından parasal birliğe uyumu konusu üzerinde durulmaktadır.

II. PARASAL BİRLİĞİ GERÇEKLEŞTİRME AŞAMALARI

Yukarıda yapılan tanımlardan yola çıkarak, ekonomik entegrasyonun başarısının genellikle birbirini takip eden aşamalara bağlı olduğu söylenebilir. Bu aşamalar, paranın tam ve değiştirilemez konvertibilitesini, döviz kuru dalgalanmalarının azaltılması,

T.Hittins, European Community Economics (Senior Lecturer in Economics, University Of New York, 1991) S. 122

² Ömer Bolat. Avrupa Topluluğu'nda Ekonomik ve Parasal Birlik. (İstanbul: İKV Yayınları, Ekim. 1990) s: 1.

değişmez sabit fiyat istikrarının sağlanması ve üye ülkeler arası sermaye hareketlerinin tamamen liberilizasyonunun sağlanmasıdır.

Bu adımlar başanlı bir şekilde tamamlandığında, birliğe katılan ülkelerin parasal ve mali sektörlerinin entegrasyonu gerçekleşir. Sonra ortak merkez bankasının kurulması, ortak para ve ortak para politikası uygulaması kendiliğinden gelecektir. Para birliği veya parasal bütünleşmeyi gerçekleştirme sürecinin aşamaları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

a. Döviz Kuru Birliği

Bir bölgede ulusal paralar, gittikçe daralan ve sonunda ortadan kaybolan bir bant içinde sabit bir pariteyle birbirlerine bağlanabilir. Bu uygulamada ortak bir rezerv ve ortak bir Merkez Bankası oluşturulmamıştır. Corden'in ifadesi ile böyle bir birliğe "Sözde Döviz Kuru Birliği" denir. Sözde Döviz Kuru Birliği'nde üyeler, herhangi bir üye ülkenin parasını hesap birimi olarak kullanılmak üzere referans para olarak kabul edebilirler veya yeni bir para yaratabilirler. Bu tür bir uygulamada üye ülkeler, ulusal paralarının kurlarını bu referans para karşısında sabit tutmaya çalışırlar. Bu durumda ortak bir rezerv, ekonomik, parasal ve mali politikalar arasında uyum olmadığı için her üye ülke, ödemeler bilançosunda ortaya çıkacak dengesizlikleri gidermek amacıyla gerekli gördüğü para ve maliye politikalarıyla, döviz rezervi durumunu korumaya çalışır. Corden'in bu birliğe sözde döviz kuru birliği demesinin nedeni, böyle bir birliğin zamanla artan sorunlar karşısında varlığını sürdürebilmesinin güçlüğüdür. Bu güçlükler Corden'e göre şöyle sıralanabilir: İlk olarak her maliye bakanı kendi ödemeler dengesinin gerektireceği bir döviz kurunu savunabilir. Bu yüzden sistem devamlı bir baskı ve gerilim altında bulunabilir. İkincisi, maliye bakanlarının her toplantısı, döviz kurunun değiştirileceği kuşkusuyla, spekülatif sermaye hareketlerine yol açabilir. Üçüncü olarak da, referans paranın, diğer paralar gibi, birlik dışı paralar karşısındaki değerinin piyasa koşulları tarafından belirleniyor olması sorun çıkartabilir. Referans paranın piyasada oluşan değeri diğer üye ülke paralarıyla uyumlu olmadığı zaman bu paranın üçüncü paralara karşı esnek kur sistemi uygulaması veya dalgalanmaya bırakılması bu uygulamada mümkün olmayabilir.

³ Okan H.Aktan, Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi .(Ankara:Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi yayınlan. No:4 .1983). s. 16.

Aktan.a.g.e.s.16

⁵ Rıdvan Karluk, Avrupa Para Sisteminin Kuruluşu İşleyişi ve Sistem Karşısında Türkiye'nin Durumu: Genel Bir Değerlendirme (Ankara: AET ile İlişkiler Başkanlığı DPT Yayınları, AETB:13, 1985) s.3.

Bu nedenlerle dinamik koşullar gözönüne alınarak, böyle bir sistemin uzun süre ayakta kalmasının mümkün olamayacağı söylenebilir.

b. Kredi Mekanizması ve Borç Tasfiye Sistemi

Gerçek bir para birliğinin içermesi gereken diğer bir konu da kurulacak bir borç tasfiye sistemi ve kredi mekanizması ile; birlik içi ve birlik dışı ödemeler dengesizliğinin giderilmesinde, açık veren ülkelere kolaylık sağlanmasıdır. Ödemeler dengesi fazla veren ülkeler döviz rezervlerinin bir kısmını vererek ortak bir fon oluşturabilir ve bu fon yardımıyla, açık veren ülkelerin parkelerini koruyabilirler. Bu destekleme doğrudan açık veren ülkelerin döviz piyasasında yapılabileceği gibi mali yardım ve hibe şeklinde de öngörülebilir.

c. Konvertibilite

Para birliğinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için birlik içinde tam bir konvertibilitenin gerçekleşmiş olması gerekir. Tam konvertibilite sağlanmadan birlik içinde ortak döviz rezervleri fonu ve borç tasfiye sisteminin işlemesi mümkün değildir. İster cari işlemler, ister sermaye hareketleriyle ilgili olsun, birlik içinde hiç bir döviz kuru kısıtlamasının ve müdahalelerin olmaması, bu sistemin işleyebilmesi için önemli olmaktadır.

d. Ekonomi Politikalarının Eşgüdümü

Üye ülkelerden biri veya birkaçının sürekli ödemeler dengesi açığı vermesi durumunda, bu açığın diğer üye ülkeler tarafından sürekli olarak finanse edilmesi uzun süreli bir çözüm değildir. Bilançoları dengesiz olan ülkelerin bu dengesizlikleri giderebilmesi için izlenmiş oldukları para ve maliye politikaları arasında mutlaka bir koordinasyonun sağlanmış olması gerekir.

e. Ortak Merkez Bankası

•'••'•

13 Mart 1979'da Yürürlüğe giren Avrupa Para Sistem'nde dış ödemelerdeki dengesizliklerin finansmanı ve bunların giderilmesi için Çok Kısa Vadeli Finansman, Kısa Vadeli ve Orta Vadeli Yardım'dan oluşan bir kredi mekanizması gerçekleştirilmiştir.

T.C.Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı.Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye
Ankara: 1991 l.s.71.

^s Aktan,a.g.e.,s.18.

Kartuk. a.g.e.,s.5

Yukarıda sayılanlara ek olarak, döviz kurları arasındaki ilişkilerin değişmezliğini sağlamak için, birlik içinde üye ülkelerin döviz rezervlerinin tamamının ortak bir rezerv fonunda toplanması ve bunun yönetimini üstlenecek ortak bir merkez bankası kurulması da düşünülebilir. Bütün bu unsurlar birlikte gerçekleştirildiğinde gerçek bir döviz kuru birliğine ulaşılabılır. Bu arada birlik merkez bankasının döviz piyasasına doğrudan müdahalelerde bulunması ve referans paranın değerini üçüncü ülkeler paralarının karşısında belirleme yetkisine sahip olması, üye ülkelerin para kurları arasındaki sabit ilişkinin sürdürülmesini sağlayabilecektir. Böylece merkez bankası, referans paranın dış değerinde meydana gelen değişimler karşısında üye ülke paralarının değerini de bir bütün olarak dış para birimine karşı ayarlayabilir. Ortak rezerv fonu oluşturulması, ödemeler güçlüğüyle karşılaşan üye ülkelere finansman olanağı sağlayacağı gibi döviz rezervlerinde de tasarruf sağlayacaktır. Bütün üyeler aynı anda açık veya fazla veremeyecekleri ve fazla veren ülkeler diğerlerine otomatik olarak yardım edecekleri için, oluşturulacak ortak rezerv fonu, ülkelerin tek tek sahip olmak isteyecekleri rezervlerden daha küçük bir boyutta olacaktır.

Yukarıda sözü edilen, ortak merkez bankasının döviz rezervlerini yöneten mekanizmanın alternatifi, para yaratma yetkisinin birlik merkez bankası devridir. Böylece hiçbir ülke kendi merkez bankasının finanse edeceği bağımsız bir bütçe açığı politikası uygulayamayacaktır.

f. Ortak Para Birimi

Sonuç olarak, bölge içinde bölgenin tek merkez bankasının çıkardığı ortak para birimi diğer ulusal paraların yerini alır ki bu parasal bütünleşmenin son aşamasıdır. Bu aşamada yukarıda teorik olarak ortaya konan para birliklerinin aşamalarını, bugün için halihazırda, Avrupa Birliği içinde uygulanan Avrupa Para Sistemi üzerinde inceleme yapmakta fayda vardır.

Avrupa Konseyi, 5 Aralık 1978 tarihinde Brüksel'de toplanmış ve Avrupa Para Sistemi'nin 1 Ocak 1979 tarihinde yürürlüğe girmesine karar vermiştir. Ancak Avrupa Para Sistemi, 13 Mart 1979 tarihinde uygulamaya konulabilmiştir. İlk anda Belçika, Danimarka, Almanya, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda sisteme katılma karar almıştır.

¹⁰Aktan.a.g.e.,s.19.

¹¹Aktan.a.g.e.,s.10.

Danimarka, Almanya, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda sisteme katılma kararı almıştır. Sonra da İtalya ve İrlanda da sisteme katılacağı bildirince, sadece İngiltere sistemin dışında kalmıştır. Ancak İngiltere de sistemi dışardan desteklemeyi kabul etmiştir.

Avrupa'nın parasal bakımdan istikrara kavuşmasını sağlamak için üye ülkeler oluşturmak istedikleri Avrupa Para Sistemi'nin ana hatlarını şöyle belirlemişlerdir.

a. Döviz kurlarının yönetimi açısından Avrupa Para Sistemi en az "yılan" uygulaması kadar disiplinli olacaktır.* Avrupa Para Sistemi'nin başlangıç aşamasında ve sınırlı bir süre için, yılan katılmamış olan ülkeler, merkez kurları etrafında daha geniş bir dalgalanma marjım kabul edebileceklerdir. Avrupa Para Birimi (ECU) bu sistemin çekirdeğini oluşturacak ve özellikle Topluluğun para otoriteleri tarafından borç tasfiyesi aracı olarak kullanılacaktır.

b. Başlangıçta ECU**, Topluluk Merkez Bankaları tarafından kullanılmak üzere fonda açılacak altın ve dolar hesapları, üye ülkelerin ulusal paralarının karşılığında yaratılacaktır.

c. Avrupa Para Sistemi'ne katılan üye ülkeler, üçüncü ülkelere karşı uyguladıkları kambiyo politikalarının eşgüdümünü sağlayacaklardır. Dolara karşı müdahalelerde bir eş güdüm sağlanacak ve bu müdahalelerin % 20'sinin ECU hesaplarıyla yapılmasına olanak verilecektir.

d. Avrupa Para Sistemi'nin yürürlüğe girmesinden en geç iki yıl sonra mevcut organlar ve düzenlemeler Avrupa Para Fonu (EMF: European Monetary Fund) şeklinde konsalide edilecektir.

e. Parasal işbirliği ancak iç ve dış ilişkilerde istikran sağlayacak politika uygulamalarıyla gerçekleştirilebilecektir. Bu ilke, ödemeler bilançosu açık veren ülkeler kadar fazla veren ülkeler için de geçerlidir.

III. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE EKONOMİK PARASAL BİRLİĞİ GERÇEKLEŞTİRMEDE İZLENECEK OLAN SAFHALAR

Üç safhadan oluşan Ekonomik Parasal Birlik sürecinin 1 Temmuz 1990'da başlayan ilk safhası, üye ülkelerin ekonomi politikalarının birbirine yaklaştırılmasını ve aynı zamanda da Topluluğun ekonomik performansın arttırılmasını öngörmektedir. Böylece AB'de, döviz kurların sabitleştirme hedefine ulaşılması mümkün olacaktır. İlk safhanın 1 Temmuz 1990 ile 31 Aralık 1993 tarihleri arasında gerçekleşmesi

T.C.Merkez Bankası, Avrupa Birliği El Kitabı.(Ankara:1995).s:112.

öngörölmüş, ancak bu tarihlere tam olarak uyulmasa da ikinci aşamaya geçilebilmiştir. İlk aşamada öngörülenler şöyledir.

a) Üye ülkeler arasında ekonomi politikalarında uyum sürecinin başlaması,

b) Bu uyum sürecinde üye ülkeler tarafından sermayenin serbest dolaşımının sağlanması, kamu açıklarının para politikası ile finansmanın engellenmesi, kamu yönetimlerinin finansmanına kamu garantisi verilmesinin engellenmesi, Maastricht uyumu çalışmalarının kontrolü için ulusal programların uygulamaya konması konularında çalışmaların yapılması,

c) İstisari bir Para Komitesi kurulması.

1993'deki derin ekonomik durgunluk, işsizliğin artması ile birlikte, yeterli yatırımların yapılamaması ve arka arkaya gelen iki para krizinin arkasından ikinci ve dolayısıyla, üçüncü safha için öngörülen zaman çizelgesine uyulamayacağı konusunda endişeler mevcuttu. Bu sırada ulusal paraların dalgalanma marjlarının \pm % 2.25'den \pm % 15'e çıkarılmasıyla Avrupa Para Sistemi içinde bulunduğu krizi atlattı. Böylece planlandığı gibi 2. safha 1 Ocak 1994'de başlamış oldu. 1 Ocak 1994 ile en geç 31 Aralık 1998 tarihleri arasında gerçekleşmesi öngörülen 2. safha bir geçiş dönemidir ve şunları içermektedir.

a) Kamu açıklarının azaltılması yolundaki uyum çalışmalarının sürdürülmesi ve bu alanda

- Kamu açıklarının GSMH'nin %3 geçmemesinin,
- Kamu borçlarının GSYİH'nin %60'ını geçmemesinin sağlanması.

b) Bir Avrupa Para Enstitüsü kurulması. (Avrupa Merkez Bankasına temel teşkil edecek bu enstitü kurulmuştur.)

¹³ İKV yayınları No. 137, AB Bütünleşme sinm Vardığı Nokta: 1996. Hükümetlerarası Konferansı ve Türkiye'nin Bu Gelişmedeki Yeri. (İstanbul 1996).s.36.

* Yılan uygulaması: Oye ülke Merkez Bankaları tarafından, Birlik paralarının kurları arasındaki dalgalanma bandının \pm % 2,25 olarak belirlenmesi.

** Avrupa Para Birimi (ECU): Avrupa Para Birimi, Avrupa Topluluğu'ndaki ekonomik işlemlerde hesap birimi olarak kullanılan ancak fiilen tedavül etmeyen bir para birimidir. ECU, Avrupa Topluluğu'nun üyesi olan ülkelerin sahip oldukları altın ve dolar rezervlerinin % 20'sinin Avrupa Parasal İşbirliği Fonu'na aktarılması ile yaratılmaktadır. ECU' nun değeri Avrupa Birliği'ne üye olan 15 ülkenin paralarının ağırlık katsayısına göre belirlenen sabit tutarlarından oluşan sepete göre oluşturulmaktadır. Bir ülkenin sepetteki ağırlık katsayısı o ülkenin gayri safi milli hasılasına, Avrupa Birliği içindeki ticaret hacmine ve kısa vadeli parasal destekleme içindeki payına bağlıdır.

¹⁴ İKV Yayınları No: 137 a.g.e.,s.36.

c) Üye ülkelerin merkez bankalarının kamu yönetiminden bağımsız hale getirilmesidir.

EPB'nin ilk iki safhası, ekonomi politikası ve döviz idaresi alanlarında geniş etkileri olan gelişmeleri içermektedir. Asıl büyük köklü değişiklikler üçüncü, ve son safhada öngörülmektedir. Üçüncü safha 1 Ocak 1999'da başlayacaktır ve öngörülenler şunlardır.

a) Tek paranın geriye dönüşü olmayan bir şekilde uygulamaya konması,

b) Üye ülkeler arasında Ekonomik Parasal Birlik uyumu için kamu politikalarının daha yakından denetimi,

c) Uyum kriterleri açısından istisna elde etmiş olan üye ülkelerin durumlarının yılda iki kez incelenmesi,

d) Avrupa Merkez Bankası'nın ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin kurulması.

e) Para Komitesi'nin yerine geçecek bir Finansal ve Ekonomik Komite kurulması.

Üçüncü safhanın başlangıcında Avrupa Para Birimi ECU'nun yerini de EURO alacaktır. 1996 yılı sonunda, üye ülkelerin Maliye Bakanları, Komisyon'un ve Avrupa Para Enstitüsü'nün yayınladığı rapor ışığında, hangi ülkelerin EPB'ye geçiş için gerekli olan kriterleri yerine getirdiği konusunda karar vermişlerdir. Sekiz ya da daha fazla üye devlet, Maastricht Antlaşması'nın belirlediği bu kriterleri yerine getirebiliyorlarsa, Avrupa konseyi nitelikli çoğunlukla bu ülkelere 3. safhaya geçmelerini onaylayacaktır. Bu çoğunluk 1996'nın sonunda sağlanamazsa, bu kriterleri yerine getiren üye ülkelerin sayılarına bakılmaksızın otomatik olarak 1 Ocak 1999'da 3.safhaya geçebileceklerdir.

EPB'ye geçiş şartı olarak öngörülen bu beş kriter, üye ülkelerin Ekonomik Parasal Birlik'nin kendisi olan üçüncü safhaya geçebilmek için sağlanması gereken ekonomik ve parasal şartları oluşturmaktadır. Bu şartlar şunlardır:

a) Enflasyon oranı; Birlik içinde en düşük enflasyon oranına sahip üç ülkenin oranlarının ortalamasından en fazla %1.5 daha fazla olabilir,

b) Uzun vadeli faiz oranları, Birlik içinde en düşük faiz oranlarına sahip üç ülkenin oranlarının ortalamasından en fazla % 2 daha fazla olabilir,

c) Ulusal bütçe açığı, GSMH'nin % 3'ünden daha düşük olmalıdır,

¹³ İKV yayınlan No: 137, a.g.e.,s.36.

Yonca Kaya."Avrupa Birliği'nin Ekonomik ve Parasal Birlik Hedefi", Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye, Sayı:21,22 (Mart-Nisan 1996) s. 154.

d) Mevcut ulusal borç miktan GSMH'nin % 60'ının altında olmalıdır,

e) Ulusal para da iki yıldan beri devalüe edilmemiş ve bu süre içinde Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasının normal sınırları içinde korunmuş, bu sınırları aşacak derecede önemli dalgalanmalar yaşanmamış, özetle istikrarlı olmalıdır.

Bu beş kriter Konvergenz (Yakınlaşma) kriterleri de denmektedir.

Üçüncü safhanın başında, ikinci safhada kurulan Avrupa Para Enstitüsü'nün yerini Avrupa Merkez Bankası alacak ve bir kaç ay sonra katılımcı ülkelerin paralarının kendi aralarındaki döviz kuru sabitleştirilmiş olacaktır. Kurulan bu merkez bankası ulusal hükümetlerden bağımsız olarak çalışacak ve üye ülkelerin para ve kambiyo politikalarının yürütülmesini sağlayacaktır. Bu arada Parasal Birliğin dışında kalan AB ülkeleri de ekonomik yapılarının izin verdiği andan itibaren EPB'ye katılacaktır. Döviz kurlarının sabitleştirilmesinden hemen sonra adı EURO olacak tek para birimi kabul edilirken, ilk üç yıl boyunca ulusal paraların da tedavüle kalmalarına izin verilecektir. Bu üç yılın sonunda Avrupa Merkez Bankası'nın yeni madeni ve kağıt paralarının tedavüle sokulmasıyla (6 ay içinde) ulusal paralar tedavülden kalkacaktır.

Bu beş kriter dikkate alındığında hangi ülkelerin sonunda EPB'ye geçmeye hazır olacağını kesin olarak söylemek imkansız olmakla birlikte, bazı tahminlerde bulunulabilir. Bunun için öncelikle 1996 rakamlarına bakmak gerekmektedir.

Tablo 1.1996 Rakamlarıyla AJB'ne Üye Ülkelerin Maastricht Kriterlerine Uyum Durumları

	Enflasyon	Bütçe Açığı	Borç Stoğu	Uzun Dönemli Faiz Hadleri	Paranın Halen ERM'de Olup Olmadığı
Maastricht Kriteri	2.6	3.0	60	8.7	
Belçika	1.6	3.3	130.6	•6.7	evet
Danimarka	2.2	1.4	70.2	7.4	evet
Almanya	1.3	4.0	60.2	6.3	evet
Yunanistan	8.4	7.9	110.6	15.1	hayır
İspanya	3.8	4.4	67.8	9.5	evet
Fransa	2.1	4.0	56.4	6.6	evet

Deutschland Politika, Kültür, Ekonomi ve Bilim Dergisi, Societäts-Verlag ile Federal Hükümetin Basın ve Enformasyon Dairesi Bonn. Sayı: 1 (Şubat 1996) s. 12.
Kaya.a.g.e,s.157.

Tablo 1.'in Devamı

	Enflasyon	Bütçe Açığı	Borç Stoğu	Uzun Dönemli Faiz Hadleri	Paranın Halen ERM'de Olup Olmadığı
İrlanda	2.1	1.6	74.7	7-5	evet
İtalya *	4.7	6.6	123.4	10.3	evet
Lüksemburg	.13	-0.9	7.8	7.0	evet
Hollanda	1-2	2.6	78.7	6.3	evet
Avusturya	1.7	4.3	71.7	6.5	evet
Portekiz	3.0	4.0	71.1	9.4	evet
Finlandiya*	0.9	3.3	61.3	7.4	evet
İsveç	1.6	3.9	78.1	8.5	hayır
İngiltere	3.0	4.6	56.3	8.0	hayır
15 ABÜyesi	2.7	4.4	73.5	7.6	

(*) 25 Kasım 1996 Tarihinde yeniden ERM'ye dahil oldu.

(**) 12 Ekim 1996 Tarihinde yeniden ERM'ye dahil oldu.

Kaynak : İKV Bülteni. 1-15 Aralık 1996

1996 rakamlarından da anlaşıldığı gibi, ancak dört üye ülkenin, mevcut durumda Maastricht kriterlerinin tümüne uyduğu görülmektedir. Söz konusu dört üye devlet Danimarka, İrlanda, Lüksemburg ve Hollanda'dır. 1996 yılı rakamlarına bakıldığında üye ülkelerin özellikle bütçe yaklaşması konusunda gayret sarfettikleri görülmektedir. Almanya, Belçika, Avusturya, Finlandiya ve İsveç, enflasyon ve uzun dönemli faiz hadleri kriterlerini yerine getirebilmektedir. İngiltere de uzun dönemli faiz hadleri ve borç stoğu kriterlerini yerine getirmiştir. Topluluk üyelerinden Yunanistan, İspanya, İtalya ve Portekiz ise 1996 itibarıyla hiçbir kriteri yerine getirememiş durumdadır. Ayrıca üye ülkelerden İngiltere, İsveç ve Yunanistan'ın halen döviz kuru mekanizmasına dahil olmadığını görüyoruz. İtalya ise 17 Eylül 1992 tarihinde askıya aldığı döviz kuru mekanizması üyeliğini, 25 Kasım 1996 tarihi itibarıyla tekrar gerçekleştirmiştir.

Enflasyon oranının düşme sürecinde belirleyici rol oynayan önemli¹⁹ bir unsur, üye devletlerde nominal ücretlerde gözlemlenen düşüştür. Üye devletlerin büyük- bir bölümünde uygulanan "istikrar sağlamaya yönelik politikalar", ülke çapında genel bir kabul görmüş, bu da toplu iş sözleşmelerinde ücret artışlarının kısıtlanabilmesini sağlamıştır. Ayrıca enflasyon oranının düşük olduğu üye devletlerdeki düşük ücret artışları,

¹⁹ İKV Bülteni, 1-15 Aralık 1996.

AB içi ticarete rekabet gücünü kaybetmek istemeyen ülkelerde de düşük ücret politikasının izlenmesine neden olmuştur. Bu şekilde ücret gelişmeleri hemen hemen bütün üye devletlerde büyük ölçüde paralel bir seyir izlemiştir.

Enflasyon oranlarında düşüş sağlanmasına neden olan bir diğer unsur, "bağımsız Merkez Bankası" anlayışının üye devletlerde giderek kurumsallaşmakta olmasıdır. Ancak enflasyon oranlarındaki düşüş ve oranlarda üye devletler arasındaki yaklaşım, Avrupa Birliği Antlaşması'nda yer alan enflasyon kriteri açısından değerlendirildiğinde gene de yeterli görülmemektedir. Yunanistan, İspanya, İtalya, Avusturya ve Portekiz henüz bu kriter uyum gösterememektedirler. Bu nedenle AB Komisyonu bu alandaki olumlu performansın devam ettirilebilmesi için istikrar tedbirlerinin uygulanmasının titizlikle sürdürülmesi ve işgücü piyasalarının giderek daha esnek hale getirilmesi üzerinde durmaktadır.

Üye devletlerin enflasyon alanındaki olumlu performansının kamu açıklan alanında gözlemlendiği söylenemez. EPB'nin ilk aşamasını kapsayan 1990-1993 yıllarında birçok üye devletin kamu açığında önemli artışlar olmuştur. Bir çok üye devletin kamu açığı EPB'nin ilk aşamasının sonunda bu aşamanın başlangıç tarihindeki değerin üstüne çıkmış bulunmaktadır. Bu durum AB ortalamasına da doğal olarak yansımış bulunmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi, 1993 yılının sonunda Avrupa Birliği Antlaşması 'mn ikinci aşamaya ilişkin madde uyarınca, İrlanda ve Lüksemburg dışındaki üye devletlerin kamu açıklanm düzeyinin çok yüksek olduğunu belirtmiş ve azaltılması için önerilerde bulunmuştur. Ancak 1994 yılından başlayarak kamu açığı alanında da bazı iyileşme belirtileri ortaya çıkmıştır.

Ancak gene de 1996 yılı sonu itibariyle kamu açığı alanında Avrupa Birliği Antlaşması'mn öngördüğü üye devlet sayısı yalnızca üç'dür (İrlanda, Lüksemburg ve Danimarka).

Kamu açıklarındaki artışın temel nedeni AB'de 1990'lı yılların başında üye devletlerin ekonomilerinde hüküm süren durgunluk dönemidir. Kamu açıklarındaki artış, üye devletlerin kamu borcunda da önemli artışlara neden olmuştur.

Üye devletlerin uzun vadeli faiz oranlarındaki performanslarına bakıldığında burada genelde olumlu bir gelişme gözlemlendiği söylenebilir. Bir çok üye devletin uzun dönemli faiz oranı, Avrupa Birliği Antlaşması'ndaki "makro-ekonomik kriterler" esas alınarak hesaplanmış bulunan referans sınırları içinde yer almaktadır. Ancak Burada önemli bir noktaya dikkat çekilmesi gerekmektedir. Uzun vadeli faiz oranı yukarıda ele alınan

diğer üç kriterle karşılaştırıldığında, daha çok pazar koşullarına göre belirlenen bir değişken olduğu için, bu kriterde yaklaşım sağlanması yalnızca üye devletlerin bu alanda alacakları önlemlere bağlı olmayacaktır. Onun için özellikle bu alanda üye devletlerin birbiri ile tutarlı politikalar uygulamaları özel önem arz etmektedir. Düşük enflasyon beklentileri ve denge sağlamaya yönelik bir kamu maliyesi politikası, üye devletlerin uzun vadeli faiz oranlarının hem birbirine yaklaşmasının hem de bu oranlarda düşüş sağlanmasının önkoşulu sayılabilir.

Üye devletlerin performansının döviz kuru kriteri açısından değerlendirilmesi, APS'nin dalgalanma marjının 2 Ağustos 1993 tarihinde % 15'e çıkarılması nedeniyle kolay bir işlem olmamaktadır. Ancak 1993 yılını takiben üye devletlerin döviz kurlarında belli bir istikrar sağlanmış olmasının nedeninin, devletlerin enflasyon oranlarında gözlemlenen yaklaşıma bağlı olduğu söylenebilir.

Bu arada AB'ye 1995 yılında tam üye olan Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in yaklaşım kriterleri açısından çok genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa, enflasyon alanında bu üye devletlerin de Birliğin diğer üye devletleri ile benzer bir performans gösterdikleri; ancak kamu maliyesi alanında bu devletlerin durumunun da Avrupa Birliği Antlaşmasında yer alan kriterlere uyum gösteremedikleri söylenebilir.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, AB'ye üye ülkelerin son yıllarda en fazla yaklaşım içinde bulunduğu gösterge enflasyon oranıdır. AB'nin ortalama enflasyon oranı düşme eğilimi içerisindedir. Referans aralığı % 3-4 arasında denebilir. Bunda ücret artışlarında sağlanan paralellik ile bağımsız Merkez Bankası anlayışının giderek kurumsallaşmakta olmasının önemi vardır. Öte yandan kamu açıkları alanında çok da iyi bir performans gösterildiği söylenemez. 1997 yılı itibariyle ise sadece üç ülke, Lüksemburg, İngiltere ve Fransa % 60'lık oranın altında kalabilmiştir. 7 ülkenin Danimarka, İrlanda, Finlandiya, Portekiz, Almanya, Avusturya ve İspanya'nın, % 60-65 arasında kaldıkları görülmektedir.

Bu tablodaki rakamlara bakıldığında, 1 Ocak 1997'de EPB'ye neden geçilemediğini görmek mümkündür.

IV. TÜRKİYE'NİN MAASTRICHT ANTLAŞMASI'NDA ÖNGÖRÜLEN BÜTÜNLEŞME KRİTERLERİ KARŞISINDA DURUMU

Türkiye'nin AB'ne tam üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda, APS'ne ve döviz kuru mekanizmasına uyumu açısından Türk ekonomisinin bazı temel göstergelerine

bakmak gerekmektedir. 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye, ihracata dayalı kalkınma modeli benimsemiş, serbest piyasa ilkelerine dayalı bir ekonomi politikası uygulamaya başlamıştır. Bu ekonomi politikasının amaçlarını, ihracatın teşvik edilmesi, ithalatın liberalize edilmesi, devletin piyasa mekanizmasına müdahalesinin aşamalı olarak kaldırılması, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KIT) özelleştirilmesi, bütçe açığının azaltılması ve enflasyonun düşürülmesi olarak sıralayabiliriz.

Nitekim bu amaçlara ulaşabilmek için Türkiye, 1980 sonrası sık sık parasını devalüe etmiş, bütçe açığını azaltmak yoluyla enflasyonu düşürmek için bazı istisnalar (kömür, gübre, elektrik) hariç tüm KİT ürünlerinin fiyatlarının serbest bırakılmasına yönelik tedbirler almıştır. İzlenen tüm ekonomik politikaların amacı, Türk ekonomisinin dünya ekonomisi ile entegrasyonunu sağlama noktasında birleşmektedir.

Dış ticaretin libere edilmesiyle beraber Türkiye gerek ithalatını gerekse ihracatını oldukça arttırmıştır.

1990 yılından günümüze kadar olan dönemde dikkat çeken diğer bir nokta, Türkiye'nin ithalat ve ihracatı içinde AB ülkelerinin rakamlarının giderek artmasıdır. 1995 yılı rakamları dikkate alınarak yapılan aşağıdaki tabloda da bu durum açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 2. Ülke Gruplarının İthalat ve İhracatımızdaki Payı

Ocak-Kasım 1995

İhracat	Top.İçİ (%)	İthalat	Top.İçİ (%)
AB	51.7	AB	47.1
Orta Doğu Ülkeleri	9.2	Orta Doğu Ülkeleri	7.9
Kuzey Afrika Ülkeleri	4.9	Kuzey Afrika Ülkeleri	3.9
SSCB'den Ayrılan Ülkeler	9.2	SSCB'den Ayrılan Ülkeler	9.5
Diğer OECD Ülkeleri	8.6	Diğer OECD Ülkeleri	15.8
Diğer Ülkeler	16.4	Diğer Ülkeler	15.8

Kaynak: T.C. Başbakanlık DTM, Şubat 1996.

1980'li yıllarda yükselme eğilimine giren enflasyon, 1990'lı yıllarda üç haneli rakamlara kadar çıkmıştır. 1994 yılında yaşanan mali krizle birlikte enflasyon % 150'ye tırmanmıştır. İstikrar önlemleriyle, iç talebin kısılması, döviz kurlarının ve faiz oranlarının yükselmesi, 1994 yılındaki fiyat artışlarının daha çok ücret dışı maliyet artışlarından kaynaklandığını göstermektedir. Uzun dönemde fiyat hareketlerinde kamu açıklarının, kısa

dönemde ise döviz kuru, faiz oranları gibi maliyet unsurları ile talep fazlası ve beklentilerin önemli bir rol oynadığı açıktır. Ortalama fiyat artış hızı bir şok sonrası sıçrama şeklinde yükselme gösterebilir, ardından enflasyon tekrar gerilediğinde şok öncesi düzeyden daha yüksek bir düzeyde oluşabilir.

20

14 Nisan 1987 tarihinde Roma Antlaşması'nın 237. maddesine dayanarak, Avrupa Topluluğu'na tam üye olarak katılma yönündeki resmi başvurusunu yapan bir ülke olarak Türkiye'nin, AB'nin gündeminde önemli bir yeri olan Ekonomik Parasal Birlik karşısında mevcut ve potansiyel kapasitesinin araştırılması gerekir.

1979 yılında, döviz kurlarında istikrar sağlayacak etkin bir sisteme duyulan ihtiyaç sonucu, sabit fakat ayarlanabilir bir kur sistemi olan Avrupa Para Sistemi oluşturulmuş ve ekonomik bütünleşme sürecini tamamlayabilmek için zorunlu bir hedef olarak değerlendirilen EPB yönünde 1989 yılından itibaren tekrar önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. 1989 yılında Delors Planı'nın öngördüğü üç aşamadan bahsedilmiştir. AB bugün hala ikinci aşamadır. EPB'nin kısaca malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının yamsıra, üye ülkelerin ulusal para birimleri arasında sabitleştirilmiş kurlar ve nihai olarak tek bir para biriminin kabulü anlamına geldiği bilinmektedir. AB üye ülkelerinin şu anda malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımını gerçekleştirmiş olarak, üçüncü aşamada ulusal para birimleri arasında sabitleştirilmiş kurlar ve nihai olarak tek para birimine ulaşabilmek için Avrupa Birliği Antlaşması'nda öngörülen koşullara uyum sağlamaya çalıştıklarını söyleyebiliriz.

Tablo 3. Maastricht Antlaşması'ndaki Makroekonomik Yaklaşım Kriterleri ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hedefleri

Kriterler	AT (1996)	Türkiye (1996)	Plan Hedefleri (2000)
1 .Enflasyon	2.7	80.2	6.0-8.1
2.Faiz Oranı Kriteri (%)	7.6	135.8	16.6-19.8
3.Bütçe Açığı Kriteri (%)	4.4	9.6	3.0-3.2
4.devlet Borçlan Kriteri (%)	73.5	45.9	41.9-39.6

Kaynak: Ansan, a. g. e, s.42.

T C. Resmi Gazete, Yürütme ve İdare Bölümü, 1997 Yılı Programı, 9 Kasım 1996

^M TCMB1995 Yıllık Rapor (Nisan 1996),s.51.

Nilgün Ansan."AB ve EPB Programı ve Türkiye", İKV Dergisi, Sayı: 130, (Mayıs-Haziran 1996) s:33.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, Türkiye'nin bugün için sadece devlet borçları kriterini tam olarak yerme getirdiği, bütçe açığı kriterinde yaklaştığı görülmektedir. Nitekim AB Devlet Borçları ortalaması % 70 civarında iken, aynı dönemde Türkiye ortalaması % 50 civarındadır.

Türkiye'nin enflasyon ve faiz oranları kriterleri karşısındaki durumu bir hayli sıkıntılıdır. Enflasyon oranındaki yüksek seyri doğal olarak faiz oranlarını da etkilemektedir. Enflasyon kriteri açısından uyum sağlanması yapısal değişikliği gerektirmektedir. Siyasi iktidarların para arzını doğrudan veya dolaylı müdahaleleri enflasyonun temel nedenlerindedir. Bu yüzden siyasi iktidarların paradan sorumlu kamu otoritelerine müdahaleleri önlenmeli, Merkez Bankası'nın bağımsızlığı sağlanmalıdır. Bunun yerine para arzının ekonominin doğal büyüme hızına paralel olarak her yıl belli bir oranda arttırılması da sağlanabilir. Türkiye'de enflasyonun en önemli nedeni talep fazlası ve talep fazlasının da en önemli kaynağı, iktisadi devlet teşebbüsleri de dahil, kamu açıkları olduğuna göre, genel bütçe açıklarının giderilmesi ve özelleştirme Türkiye'de enflasyonist baskının ortadan kalkması için gerekli ve zorunludur. Vergi ve sosyal güvenlik alanında da yapılacak reform niteliğinde iyileştirmelerin, rasyonel bir tanrısal destekleme politikası ve güçlendirilmiş bir mahalli idareler sistemi uygulamasının acilen yerine getirilmesi enflasyonist çarpıklıktan giderecektir.

Türkiye'nin faiz oranları ve döviz kuru istikrar alanında EPB için öngörülen kriterleri uyum sağlaması için, kamu açığının ağırlıklı olarak iç borçlanma aracılığı ile finansmanı politikasında değişiklik yapılması gerektiği kanısındayız. Bunun için Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da vergi gelirlerinin arttırılması, kamu borç stoklarının artışına sınırlama getirilmesi, faiz yükü ve borç stokunun GSMH içindeki payının düşürülmesi ve borç vadelerinin uzatılması öngörülmektedir. Ancak bu şekilde kısa vadeli sermaye girişlerinin döviz kurunun rekabet gücünün olumsuz yönde etkilemeyecek bir şekilde gelişmesi sağlanacak ve TL'nin yabancı paralar karşısındaki reel değerinin ekonominin rekabet gücünü koruyacak şekilde istikrarlı bir seyir izlemesi gerçekleşebilecektir.

Ancak Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedeflerinin gerçekleştirilmesi halinde Türkiye'nin yukarıdaki kriterleri karşılaması konusunda çok daha uygun koşullara sahip olacağı söylenebilir. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da bu alanda öngörülen önlemlerin gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, enflasyon oranının % 6.0-8.1, nominal uzun vadeli faiz oranının % 16.6-19.8, kamu

borçlanma: gereği / GSYİH oranının da % 3.0-3.2 ve kamu borç stoğu/ GSYİH oranında da % 41.9-39.6 arasında olması hedeflenmiştir. :

Netice olarak; alınacak bu ekonomik tedbirlerden sonra Türkiye'nin Avrupa Para Birliği'ne uyum imkanını ve Para Birliği'nin Türk ekonomisine etkileri yönünden kısa bir değerlendirme yapılması faydalı olacaktır.

Bir ülkenin Avrupa Para Birliği'ne girmesi için aşağıdaki şartları yerine getirmesi gerekmektedir.

- a. Milli parasının tam konvertibilitesinin sağlanması;
- b. Sermaye hareketlerinde tam serbesti sağlanarak mali piyasaların (para ve sermaye piyasaları) dünya mali piyasaları ile bütünleşmesinin sağlanması;
- c. Döviz kurlarının sabit hale getirilerek aşırı döviz kuru dalgalanmalarının önlenmesi;
- d. Merkez Bankası'nın bağımsız hale getirilerek Hazine'ye kredi vermesinin önlenmesi;
- e. Para ve maliye politikası ile ilgili uyum ölçütlerinin gerçekleştirilmesi.

Bu hususları Türkiye açısından değerlendirdiğimizde Türk Lirası'nın tam konvertibiliteye sahip olduğunu ve sermaye hareketlerinde tam serbestinin sağlanarak Türk para ve sermaye piyasalarının dünya para ve sermaye piyasaları ile bütünleştiğini görüyoruz. Gerçekten Türkiye dünyanın en liberal kambiyo sistemlerinden birine sahiptir, Türkiye'de toplam iç ve dış kamu borçlarının GSYİH'nin %60'ının altında olduğunu görüyoruz. Ancak, kamu açıkları, enflasyon ve faiz oranları çok yüksek olup, döviz kurlarında büyük dalgalanma vardır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye ekonomisinde istikrarın sağlanması ile Avrupa Para Birliği uyum kriterlerine uyum sağlaması mümkündür. Bunun için Türkiye'de yapısal uyum tedbirlerini de kapsayan kapsamlı bir istikrar programının kararlı bir biçimde uygulanması gereklidir. Esasen Türk ekonomisinin bugünkü temel sorunu da budur.

KİT, SSK ve fon idarelerinin finansman yükünün bu yöntemle bütçe üzerine taşınmasıyla özellikle 1991'den itibaren bütçenin iç borç servisi hızla yükselmeye başlamıştır. Birkaç rakam vermek gerekirse toplam borç servisinin vergi gelirlerine oranına baktığımızda bu oranın 1984-1991 arasında ortalama %74 olduğunu görmekteyiz. 1992-1993'de ise bu oran %107 olmuş; 1996'da ise %203 olmuştur.: Yani toplam borç servisi toplam vergi gelirlerinin iki katını aşmış durumdadır. İç borç servisinin iç borç stokuna oranı 1984-1991 arasında ortalama %29, 1996 yılında %227'dir. Kamu finansman

politikalarının disiplin altına alınabilmesi için öncelikle yıllar boyu sorumsuzca sürdürülen ikraz uygulamasının yürürlükten kaldırılması ve limit dışı borçlanma olanaklarının daraltılması gerekmektedir.²² Bunun için de bütçe kanunlarındaki borçlanma hükümlerinin öncelikli olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği halde 1997 bütçesinde de bu konu ele alınmamıştır.

V.SONUÇ

Para birliğinin ekonomik faydalarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

Parasal birliğin kurulması ile kambiyo kuru belirsizliğinin ortadan kalkması sonucu kaynakların daha etkin dağılımı sağlanmış olacak ve özellikle firmalar yer seçimi konusunda rasyonel karar alma imkanına kavuşacaktır.

Diğer yandan bir milli paranın diğer bir milli paraya çevrilme zorunluluğu nedeniyle ortaya çıkan işlem maliyetinin kalkması sonucu Avrupa Birliği'nin GSMH'nin % 2'sine eşit bir kazancı olacağı beklenmektedir.

Parasal birliğin kurulması ile üye ülkelerde fiyatlar eşitlenecek ve piyasalar daha etkin hale gelecektir. Ayrıca döviz kuru belirsizliğinin ortadan kalkması ile de reel faiz hadlerini yükselten döviz kuru risk unsuru büyük ölçüde azalacak ve reel faiz hadleri azalacaktır. Reel faiz hadlerinin azalması yatırımları ve sermaye birikimini hızlandırarak üretim ve milli gelirin artmasına imkan verecektir. Bütün bu hususları göz önüne alan Avrupa Birliği, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile üç aşamada para birliğinin kurulması kararını almıştır. Birinci aşama 1993 yılı sonunda tamamlanmıştır. Bu aşamada üye ülkelerin milli paralarının ECU'ye göre belirlenen merkezi kurları gelişen ekonomik şartlara göre yeniden düzenlenmiştir. Sermaye hareketlerindeki kısıtlamalar kaldırılarak üye ülkelerin sermaye piyasalarının bütünleşmesi sağlanmıştır.

EPB'ye uyum konusu Türkiye'nin makro-ekonomik koşulları açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Maastricht kriterlerine uymakta esas zorluğunun kamu açığını yeteri kadar kısmadığı bir dönemde (1980'li yılların sonunda), sermaye hareketlerini serbestleştirdiğinden, yüksek enflasyon, yüksek faiz haddi ve TL'nin değerini reel olarak artması gibi sorunların süreklilik kazanması olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türkiye enflasyon, faiz oranı, döviz kuru istikrarı değişkenlerinde EPB koşullarına kesinlikle uyum gösterememektedir. Kamu açıkları alanında ise % 9.6'lık kamu açığı/

Alı Tıgrel,"AB Ekonomik ve Parasal Birlik Hedefleri ve Türkiye'nin Konumu" İKV Dergisi .Mart-Nisan1997,s.26.

MG oranının, %4.5 olan AB ortalamasının iki katından fazla olduğu bilinmektedir. Öte yandan kamu borcunun milli gelire oranı ise Türkiye'de % 60'larda seyrettiğinden, hem Maastricht kriterlerine uymakta hem de bazı AB üye devletlerinden, örneğin İtalya, Yunanistan ve Belçika'dan daha iyi bir performans sergilemektedir.

Türkiye'de % 85 oranında ki enflasyon oranının % 3'lük AB ortalaması ile arasında dramatik bir fark olduğu açıktır. Enflasyonun en önemli kaynağının yüksek kamu açıkları ve bu açıkların finansmanından kaynaklanan faiz ve kurlardaki gelişmeler sonucunda oluşan etkenler olduğu gözönüne alınırsa, enflasyon oranının düşürülmesine yönelik gerçek çözümün bir "kamu kesimi reformu" olduğu açıklık kazanmaktadır. Bu reform, vergi ve sosyal güvenlik sisteminde ve kamu hizmetlerinde etkinliği arttıracak, özelleştirme alanında ilerleme sağlayacak, yerel yönetimleri güçlendirecek ve tarımsal desteklemeyi rasyonel hale getirecek bir reform olmalıdır.

Türkiye'nin gerek faiz oranları, gerek döviz kuru istikrarı açısından EPB için öngörülen kriterlere uyum gösterebilmesi, kamu açıklarının ağırlıklı olarak iç borçlanma aracılığı ile finansmanı politikasında değişiklik yapılmasını gerektirmektedir. Bu şekilde iç borçlanma politikasının faiz oranlarının arttıkça etkisi sınırlanarak, kısa vadeli sermaye girişlerini döviz kurunun rekabet gücünün olumsuz yönde etkilemeyecek bir yapı içinde gelişmesi sağlanacak ve Türk Lira'sını yabancı paralar karşısındaki reel değerini ekonominin rekabet gücünü koruyacak şekilde istikrarlı bir seyir izlemesi, aşırı değer kaybı veya kazancının ortaya çıkmaması gerçekleşebilecektir.

Ancak, gelişmekte olan bir ülke konumunda bulunan Türkiye'nin para politikasını yönetirken fiyat istikrarının sağlanması yanında AB ile arasında fark bulunan kayıt-dışı ekonomi, kişi başına milli gelir, kamu kesimi yapı farklılığı, işgücü piyasası ve işsizlik, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizlikler olmak üzere önemli yapısal farklılıklar bulunan makro ekonomik sorunların giderilmesi amacıyla kapsamlı bir istikrar programında kararlı bir biçimde uygulaması gerekmektedir.

KAYNAKLAR:

Aktan, Okan H. Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları No: 4, 1983.

Ansan, Nilgün. "AB Ekonomik Parasal Birlik Programı ve Türkiye", İKV Dergisi, Sayı: 130, Mayıs-Haziran 1996.

Bolat, Ömer. AT'da Ekonomik ve Parasal Birlik. İstanbul: İKV Yayını, Ekim 1990.

Deutschland Politika, Kùltür, Ekonomi ve Bilim Dergisi, Societâts-Verlag ile Federal Hükümetin Basın ve Enformasyon Dairesi Bonn. Sayı: 1, Şubat 1996.

Hıtıns, T.European Community Economics. Senior Lecturer in Economics University of York, 1991.

Kaya, Yonca. "AB'nin Ekonomik Parasal Birlik Hedefi", Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi, Sayı: 21-22, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1996.

İKV Yayınlan, "AT'nda Tek Para Birimine Geçiş Kriterleri Açısından Üye Ülkelerin Durumlan" İKV Dergisi, Sayı: 102, Nisan 1992.

İKV Yayınlan, No: 137, AB Bütünleşmesinin Vardığı Nokta: 1996 Hükümetlerarası Konferansı ve Türkiye'nin Bu Gelişmedeki Yeri (İstanbul 1996)

T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Ticaret Bülteni, 1995 Yıllık.

T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Hazine Aylık İstatistikleri, Aralık 1995.

T.C.Merkez Bankası, 1995 Yıllık Rapor.

T.C.Resmi Gazete, Yürütme ve İdare Bölümü, 1997 Yılı Programı, 9 Kasım 1996, Sayı:22812

Tigrel, Ali. "AB Ekonomik ve Parasal Birlik Hedefleri ve Türkiye'nin Konumu" İKV Dergisi Mart-Nisan 1997